Το Αλβανικό Κίνημα Αντίστασης πέτυχε μια μοναδική νίκη στον αγώνα κατά του ναζισμού

Σαν σήμερα πριν εβδομήντα εννέα χρόνια, η Αλβανία έγινε η μόνη χώρα που απελευθερώθηκε από τη ναζιστική κατοχή χωρίς καμία βοήθεια από τους Συμμαχικούς στρατούς. Ένα κίνημα κομμουνιστών παρτιζάνων πρωτοστάτησε στην προσπάθεια για εθνική απελευθέρωση σε ένα από τα φτωχότερα κράτη της Ευρώπης.

Μετά τη Ρωσική Επανάσταση του Οκτώβρη του 1917, υπήρχαν πολύ λίγα μέρη στην Ευρώπη όπου τα τοπικά κομμουνιστικά κόμματα δήλωσαν ρητά πως δεν περίμεναν ότι ένας σοσιαλιστικός μετασχηματισμός θα ήταν δυνατός. Η Αλβανία ήταν ένα από αυτά τα μέρη. Ωστόσο, κατέληξε να βιώνει μια σοσιαλιστική επανάσταση κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, παρότι δεν είχε καν δικό του κομμουνιστικό κόμμα μέχρι το 1941.

Οι μικρές ομάδες των διάσπαρτων οργανωτών στη χώρα κατάφεραν να εργαστούν γρήγορα υπό συνθήκες κατοχής και να ιδρύσουν ένα αποτελεσματικό κίνημα αντίστασης. Μαζί με τους Γιουγκοσλάβους παρτιζάνους που ενήργησαν ως αυτοεπιβεβλημένοι δάσκαλοί τους, αποτέλεσαν τις μόνες δύο πολιτικές δυνάμεις στην Ανατολική Ευρώπη που πέτυχαν την απελευθέρωση σχετικά ανεξάρτητα από τον Κόκκινο Στρατό.

Αυτό έδωσε τη δυνατότητα στις μεταπολεμικές κυβερνήσεις στο Βελιγράδι και στα Τίρανα να αμφισβητήσουν την ΕΣΣΔ στις δεκαετίες που ακολούθησαν. Υπό την ηγεσία του Ενβέρ Χότζα (Enver Hoxha), η Αλβανία διήνυσε μια μοναδική πορεία κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, διέκοψε σχέσεις με τη Μόσχα κατά τη δεκαετία του 1960 για να συμμαχήσει με τη μαοϊκή Κίνα, έως ότου πορευτεί μόνη της στα τέλη της δεκαετίας του 1970.

Ο Χότζα κυβέρνησε τη χώρα μέχρι τον θάνατό του το 1985, αλλά το σύστημα που ίδρυσε δεν μπόρεσε να επιβιώσει από τη γενική κρίση του Ανατολικού Μπλοκ το 1989–91. Ο αντιστασιακός αγώνας που δημιούργησε αυτό το σύστημα είναι μια σημαντική ιστορία που αξίζει να ειπωθεί και να θυμόμαστε.

Η Υπανάπτυξη και Επανάσταση

Μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, η γενική στρατηγική που αναπτύχθηκε από την Κομμουνιστική Διεθνή (Κομιντέρν) για μια παγκόσμια κομμουνιστική επανάσταση έπρεπε να αντιμετωπίσει το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη δεν ήταν ακόμη καν καπιταλιστικό. Στην πραγματικότητα, μόνο η μισή περίπου Ευρώπη και η Βόρεια Αμερική είχαν πλήρως ανεπτυγμένο καπιταλισμό.

Στο άλλο μισό της Ευρώπης (συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας) καθώς και στη Λατινική Αμερική, ο καπιταλισμός ήταν «οπισθοδρομικός», στην ορολογία της εποχής. Επιπλέον, πολλές χώρες στην Ασία και την Αφρική απλώς δεν είχαν καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής.

Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, ο Βλαντιμίρ Λένιν επέμεινε στο ακόλουθο επαναστατικό σχήμα:

Η κοινωνική επανάσταση μπορεί να έρθει μόνο με τη μορφή μιας εποχής στην οποία συνδυάζεται ο εμφύλιος πόλεμος από το προλεταριάτο ενάντια στην αστική τάξη στις προηγμένες χώρες, και μια ολόκληρη σειρά από δημοκρατικά και επαναστατικά κινήματα, συμπεριλαμβανομένου του εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος στα υπανάπτυκτα, οπισθοδρομικά και καταπιεσμένα έθνη.

Στη γλώσσα του ορθόδοξου μαρξισμού, η τελευταία ομάδα χωρών θα έπρεπε να βιώσει μια «αστική-δημοκρατική επανάσταση». Αυτό θα σήμαινε την απομάκρυνση των υπολειμμάτων της φεουδαρχίας για την εγκαθίδρυση μιας καπιταλιστικής τάξης με κοινοβουλευτική εξουσία και πολιτικές ελευθερίες.Φυσικά, όλες οι ευρωπαϊκές περιφερειακές κοινωνίες, από τη Γιουγκοσλαβία και την Πολωνία μέχρι την ίδια την Αυτοκρατορική Ρωσία, είχαν φεουδαρχικά κατάλοιπα. Ωστόσο, οι κομμουνιστές θεώρησαν ότι αυτές οι χώρες θα μπορούσαν να προχωρήσουν απευθείας από υπανάπτυκτα καπιταλιστικά κράτη στον σοσιαλισμό σε περίπτωση επιτυχημένης κομμουνιστικής επανάστασης στη Δυτική και Κεντρική Ευρώπη.Αυτή η θεωρία, η οποία παρείχε το σκεπτικό για την έναρξη της παγκόσμιας επανάστασης στην υπανάπτυκτη Ρωσία το 1917, ήταν γνωστή ως «διαρκής επανάσταση». Ωστόσο, η εν λόγω φράση τελικά αποσιωπήθηκε μετά την πολιτική περιθωριοποίηση του Λέον Τρότσκι.Το 1924, μόλις η παγκόσμια επανάσταση είχε υποστεί μια σειρά από ήττες στην Ουγγαρία, την Ιταλία, τη Βουλγαρία και κυρίως τη Γερμανία, εμφανίστηκε μια ακτίνα ελπίδας στα Βαλκάνια. Μετά την ανατροπή της μοναρχίας στην Αλβανία, ιδρύθηκε μια φιλελεύθερη-δημοκρατική κυβέρνηση υπό έναν ορθόδοξο ιερέα που ονομαζόταν Φαν Νόλι (Fan Noli). Η Σοβιετική Ένωση εγκαθίδρυσε γρήγορα σχέσεις με τη νέα κυβέρνηση και ανταποκρίθηκε θετικά στον αστικοδημοκρατικό μετασχηματισμό της Αλβανίας. Ωστόσο, η κυριαρχία του Φαν Νόλι αποδείχτηκε βραχύβια καθώς ανατράπηκε με πραξικόπημα υποκινούμενο από την Γιουγκοσλαβία μετά από μόλις έξι μήνες.

Από τον Εθνικισμό στον Μαρξισμό

Οι περισσότεροι από τους νεαρούς ριζοσπάστες υποστηρικτές του Φαν Νόλι κατέληξαν στην εξορία στη Βιέννη. Χωρίς που αλλού να στραφούν, έλαβαν βοήθεια από τη Βαλκανική Κομμουνιστική Ομοσπονδία (BCF), μια οργάνωση-ομπρέλα των κομμουνιστικών κομμάτων της περιοχής.

Το 1925, ο Φαν Νόλι και το BCF δημιούργησαν την Επαναστατική Εθνική Επιτροπή (*Komiteti Nacional Revolucionar*, ή KONARE). Συνεργάστηκαν στενά με την Επιτροπή του Κοσόβου, μια αλβανική εθνικιστική οργάνωση που πολεμούσε την κυριαρχία της Γιουγκοσλαβίας στην περιοχή. Τόσο η KONARE όσο και η Επιτροπή του Κοσόβου άρχισαν να λαμβάνουν χρηματοδότηση από την Κομιντέρν.

Το πρωταρχικό επαναστατικό σχέδιο βασιζόταν στην ιδέα ότι ο εθνικισμός ήταν μια έκφραση της ταξικής δυσαρέσκειας της αγροτιάς στις περιφερειακές χώρες. Επομένως, για να βγει νικημένο, το μικρό προλεταριάτο χρειαζόταν να σχηματίσει συμμαχία με την αγροτική πλειοψηφία στο πλαίσιο της εθνικής αυτοδιάθεσης μέχρι την απόσχιση.

Ο Γιουγκοσλάβος κομμουνιστής θεωρητικός Κόστα Νοβάκοβιτς (Kosta Novaković) πρότεινε μια πλατφόρμα ενιαίας ταξικής πάλης από Αλβανούς, Τούρκους και Σέρβους του Κοσόβου ενάντια στο γιουγκοσλαβικό καθεστώς. Σε αυτό το σχήμα, η αυτοδιάθεση για το Κοσόβου δεν θα οδηγούσε στη δημιουργία μικρότερων εθνών-κρατών, αλλά μάλλον στην τελική ίδρυση μιας Βαλκανικής Ομοσπονδίας — ένα παλιό σχέδιο των Βαλκάνιων Μαρξιστών.

Ενώ τόσο οι Γιουγκοσλάβοι κομμουνιστές όσο και οι Αλβανοί εθνικοφιλελεύθεροι πάλευαν να αποκτήσουν μαζικό κοινό στον απόηχο της κρατικής καταστολής στις αρχές της δεκαετίας του 1920, η συνεργασία της Κομιντέρν με το KONARE και την Επιτροπή του Κοσόβου γέννησε την ίδια την κομμουνιστική παράδοση της Αλβανίας. Πολλοί από τους νεαρούς ριζοσπάστες εντυπωσιάστηκαν από το αλυτρωτικό κομμουνιστικό πρόγραμμα, το οποίο προχώρησε πολύ περισσότερο από τα πενιχρά δημοκρατικά αιτήματα που πρότεινε ο Φαν Νόλι. Το 1925, δεκατρείς από αυτούς πήγαν στην ΕΣΣΔ, όπου έλαβαν μαρξιστική εκπαίδευση και άρχισαν να εργάζονται για τη Διεθνή.

Μέχρι το 1928, η Αλβανία δεν είχε ένα κομμουνιστικό κόμμα, αλλά είχε μια «Κομμουνιστική Ομάδα» αποτελούμενη από πολλά συναρπαστικά άτομα. Ο ντε φάκτο ηγέτης τους ήταν ο Αλί Κελμέντι (Ali Kelmendi), ένας Αλβανός του Κοσόβου που υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος Γιουγκοσλαβίας.

Άλλες σημαντικές προσωπικότητες ήταν ο Κότσο Τάσκο (Koço Tashko), γιος Αλβανών εθνικιστών εξόριστων στην Αίγυπτο και απόφοιτος του Χάρβαρντ. Ο Σεϊφουλά Μαλεσόβα (Sejfulla Malëshova), ποιητής που μετέφρασε το *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* στα αλβανικά. Και ο Λαζάρ Φούντο (Llazar Fundo), θεωρητικός του κόμματος και οργανωτής εθελοντών για τον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο, ο οποίος αργότερα θα καταδίκαζε δημόσια τις σταλινικές θεαματικές δίκες της δεκαετίας του 1930. Μέχρι την περίοδο του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου, σε αυτή την ομάδα είχαν προσχωρήσει λαμπρές προσωπικότητες όπως ο Πέτρο Μάρκο (Petro Marko), η Αλβανική εκδοχή του Ερνέστου Χέμινγουεϊ και ο Σκεντέρ Λουαράσι (Skënder Luarasi), ένας άλλος γιος Αλβανών πατριωτών που είχε σπουδάσει

στις ΗΠΑ.

Τα περισσότερα από αυτά τα άτομα υπέστησαν διάφορες μορφές καταστολής στα χέρια του Ενβέρ Χότζα. Μετά τη ρήξη του με το κόμμα, ο Φούντο εντάχθηκε στη φιλοβρετανική αντικομμουνιστική αντίσταση κατά τη διάρκεια του πολέμου και εκτελέστηκε από κομμουνιστές παρτιζάνους. Όλοι οι άλλοι καταδικάστηκαν σε ποινές φυλάκισης την περίοδο μετά το 1945, με μόνη εξαίρεση τον Κελμέντι, ο οποίος πέθανε από ασθένεια το 1939.

Εξέγερση κατά του Φασισμού

Εβδομάδες μετά τη νίκη του φασισμού στην Ισπανία, το ιταλικό καθεστώς του Μπενίτο Μουσολίνι κατέλαβε την Αλβανία τον Απρίλιο του 1939. Σε αυτό το σημείο, οι Αλβανοί μαρξιστές είχαν σχηματίσει ομάδες μελέτης και πυρήνες οργάνωσης στα εργοστάσια σε διάφορες μεγάλες πόλεις, αλλά δεν είχαν ακόμη κόμμα. Αυτό ιδρύθηκε μόλις τον Νοέμβριο του 1941, υπό την κηδεμονία του Κομμουνιστικού Κόμματος της Γιουγκοσλαβίας, το οποίο διεξήγαγε ήδη μια μαζική αντιφασιστική εξέγερση εκείνη την εποχή.

Ο Κότσο Τάσκο, ένας από τους κορυφαίους κομμουνιστές της Αλβανίας, κάλεσε έναν νεαρό δάσκαλο από την Κορυτσά, τον Ενβέρ Χότζα στο ιδρυτικό συνέδριο. Η πόλη της Κορυτσάς δεν είχε μαρξιστές μουσουλμανικής καταγωγής και έπρεπε να βρουν κάποιον να καλύψει το κενό για να τονίσουν τον πολυθρησκευτικό χαρακτήρα του αλβανικού αντιφασιστικού αγώνα. Ο Ενβέρ, του οποίου ο θείος Χισέν (Hysen) ήταν επιφανής Αλβανός εθνικιστής, φαινόταν καλός υποψήφιος.

Οι Γιουγκοσλάβοι κομμουνιστές, στων οποίων την επιρροή αγανακτούσαν οι Αλβανοί, ήθελαν ξεκάθαρα να διατηρήσουν αυστηρό έλεγχο στο μικρό κόμμα. Πίστευαν ότι ο πολιτικά άπειρος Χότζα θα ήταν ευκολότερο να επηρεαστεί από τους κομμουνιστές που είχαν εκπαιδευτεί στη Μόσχα. Τον Μάρτιο του 1943, ο Χότζα εξελέγη επίσημα γραμματέας αυτού του κόμματος, του οποίου συνέχισε να ηγείται μέχρι το θάνατό του, σαράντα δύο χρόνια αργότερα. Ο άνθρωπος που οι Γιουγκοσλάβοι έβλεπαν ως το νέο στέλεχος που θα μπορέσουν να ελέγξουν, αποδείχθηκε ένας από τους πιο σκληρούς αντιπάλους τους μετά το 1948.

Στις αρχές του 1942, οι Αλβανοί κομμουνιστές είχαν σχηματίσει μικρές μονάδες παρτιζάνων και τελικά άρχισαν να απελευθερώνουν ορεινές περιοχές στα νότια της χώρας. Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, η έκταση που περιβάλλει την πόλη Τσοροβόντε (Çorovodë) έγινε η πρώτη απελευθερωμένη περιοχή στην Αλβανία.

Την ίδια περίπου εποχή, οι κομμουνιστές συγκεντρώθηκαν με τους εκπροσώπους των μη κομμουνιστικών πολιτικών οργανώσεων στην Πεζά (Peza), ένα χωριό έξω από την πρωτεύουσα των Τιράνων, και ίδρυσαν την Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης. Με πρότυπο το Ελληνικό Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ), η επιτροπή περιείχε τόσο εθνικιστές όσο και υποστηρικτές του

εκθρονισμένου βασιλιά Ζόγκου (Zogu). Όπως και οι Γιουγκοσλάβοι, οι Αλβανοί προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα ευρύ λαϊκό μέτωπο, αλλά με κομμουνιστικούς όρους και υπό κομμουνιστική ηγεσία.
Στο βορρά, οι ένοπλες ομάδες που έπαιρναν τον έλεγχο από τους Ιταλούς κατακτητές ήταν κυρίως εθνικιστικές. Η κατάσταση ήταν η ίδια στο Κόσοβο, το οποίο είχε προσαρτηθεί στο αλβανικό κράτος-μαριονέτα που ελεγχόταν από την Ιταλία μετά την κατοχή της Γιουγκοσλαβίας από τον Άξονα τον Απρίλιο του 1941.

Η εθνική καταπίεση του Μεσοπολέμου είχε ως αποτέλεσμα ο αλβανικός πληθυσμός του Κοσόβου είτε να συμπαραταχθεί με τους Ιταλούς κατακτητές είτε να σχηματίσει εθνικιστικές ομάδες αντίστασης. Αυτό κατέστησε δύσκολη τη δημιουργία μιας φυσικής σύνδεσης μεταξύ των εδαφών που απελευθερώθηκαν από τους Γιουγκοσλάβους και τους Αλβανούς κομμουνιστές καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου.

Η Εθνική Σύγκρουση και Συνεργασία

Το Κόσοβο και η Βόρεια Αλβανία, ενώ ήταν η αιτία εθνικιστικών συγκρούσεων μεταξύ Γιουγκοσλάβων —ιδιαίτερα Σέρβων— και Αλβανών, οδήγησαν επίσης σε επιτυχημένες περιπτώσεις διεθνιστικής συνεργασίας. Ένας από τους κύριους οργανωτές του γιουγκοσλάβου κόμματος στο Κόσοβο ήταν ο Ραμίζ Σαντίκου (Ramiz Sadiku), ένας νεαρός Αλβανός κομμουνιστής δικηγόρος. Εκτελέστηκε το 1943 και αντιμετώπισε τον θάνατο στην αγκαλιά του Σέρβου συντρόφου του, Μπόρο Βουκμίροβιτς (Boro Vukmirović), καθώς οι δυο τους αρνήθηκαν να χωριστούν πριν σκοτωθούν από το εκτελεστικό απόσπασμα. Ο Φαντίλ Χότζα (Fadil Hoxha), ένας άλλος Αλβανός οργανωτής της αντίστασης, έγινε ένας από τους πιο ισχυρούς πολιτικούς στο Κοσόβου στη διάρκεια της σοσιαλιστικής περιόδου της Γιουγκοσλαβίας.

Ομοίως, στη βόρεια αλβανική πόλη Σκόδρα (Shkodër), ορισμένοι Σέρβοι και Μαυροβούνιοι έπαιξαν εξέχοντα ρόλο στην αντίσταση, συμπεριλαμβανομένων των αδελφών Βάσο και Μπράνκο Καντία/Κάντιτς (Vaso και Branko Kadia/Kadić), καθώς και του Βόγιο Κούσι/Κούσιτς (Vojo Kushi/Kušić), ο οποίος έλαβε μεταθανάτια το περίφημο Τάγμα του Λαϊκού Ήρωα τόσο στην Αλβανία όσο και στην Γιουγκοσλαβία.

Φυσικά, αυτό δεν σημαίνει ότι οι εθνοτικές σχέσεις ήταν πάντα αρμονικές μεταξύ των κομμουνιστών. Οι Γιουγκοσλάβοι κομμουνιστές εκτέλεσαν τον Εμρούς Μουφτάρι (Emrush Muftari), έναν Κοσοβάρο-Αλβανό βετεράνο του Ισπανικού Εμφυλίου που υποστήριξε τη μεταπολεμική ένωση του Κοσσυφοπεδίου με την Αλβανία, το 1944, κατηγορώντας τον ότι εργαζόταν για την Γκεστάπο.

Συνολικά, το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου ήταν πάντα ένα πιθανό σημείο σύγκρουσης για τα δύο κομμουνιστικά κόμματα. Η περιοχή είχε αλβανική εθνοτική πλειοψηφία αλλά βρισκόταν υπό σερβικό

έλεγχο από το 1912. Οι Σέρβοι εθνικιστές —ακόμη και ορισμένοι κομμουνιστές— θεωρούσαν ότι ήταν το λίκνο του σερβικού κρατισμού, βασισμένος σε εθνικούς μύθους του δέκατου ένατου αιώνα και ως εκ τούτου δεν ήταν πρόθυμοι να συμβιβαστούν.
Δύο ξεχωριστές διασκέψεις, το ένα στο Μούκιε (Mukje) της Βόρειας Αλβανίας τον Αύγουστο του 1943 και το άλλο στην πόλη Μπούγιαν (Bujan) του Κοσόβου το επόμενο έτος, ζητούσαν μεταπολεμική ενοποίηση μεταξύ του Κοσσυφοπεδίου και της Αλβανίας. Επρόκειτο για πρωτοβουλίες βάσης περιφερειακών κομματικών ηγεσιών, που καταδικάστηκαν αντίστοιχα από τον Χότζα και τον Τίτο.

Οι δύο ηγέτες επεδίωξαν να αναβάλουν την επίλυση του ζητήματος για μετά την απελευθέρωση. Όταν τελικά απελευθερώθηκε, το Κόσοβο παρέμεινε εντός της Γιουγκοσλαβίας, αλλά με εκτεταμένη αυτονομία, και υπήρχαν σχέδια να γίνει μέρος της Αλβανίας στο πλαίσιο μιας Βαλκανικής Ομοσπονδίας. Ωστόσο, η μεταπολεμική διαίρεση Τίτο-Στάλιν έβαλε τέλος σε αυτά τα οράματα, καθώς ο Χότζα τάχθηκε στο πλευρό του Ιωσήφ Στάλιν και καταδίκασε τον Τίτο ως «ρεβιζιονιστή».

Εν τω μεταξύ, στην Αλβανία οι κομμουνιστές παρτιζάνοι ήρθαν σε σύγκρουση με εθνικιστικές πολιτοφυλακές που αυτοαποκαλούνταν το Εθνικό Μέτωπο (*Balli Kombëtar*). Αυτό οφείλεται εν μέρει σε διαφωνίες για τον αλβανικό εθνικισμό και εν μέρει επειδή καμία πλευρά δεν ήταν διατεθειμένη να εγκαταλείψει τις φιλοδοξίες να παίξει ηγετικό ρόλο στο απελευθερωτικό κίνημα — η Διάσκεψη του Μούκιε περιστράφηκε ακριβώς γύρω από αυτά τα δύο ζητήματα. Ο καταλύτης για έναν πλήρη εμφύλιο πόλεμο ήταν η συνθηκολόγηση της Ιταλίας με τους Συμμάχους τον Σεπτέμβριο του 1943.

Ο Εμφύλιος Πόλεμος

Η πτώση της Ιταλίας είχε ως αποτέλεσμα την κατάρρευση της ιταλικής κεντρικής εξουσίας επί της ονομαστικά ανεξάρτητης Αλβανίας. Οι κομμουνιστές άρχισαν να καταλαμβάνουν εδάφη, ενώ το Εθνικό Μέτωπο προσπάθησε να διευκολύνει τους Γερμανούς και να τους βοηθήσει να αποκαταστήσουν τον φασιστικό έλεγχο στην περιοχή. Οι Γερμανοί έκαναν έκκληση στον αλβανικό εθνικισμό πιο ρητά από τους Ιταλούς, υποσχόμενοι ένα μεγαλύτερο αλβανικό κράτος μετά τον πόλεμο, που θα περιλάμβανε το Κοσσυφοπέδιο καθώς και τμήματα της Μακεδονίας και του Μαυροβουνίου.

Η γερμανική προπαγάνδα ήταν αρκετά επιτυχημένη, αποδεικνύοντας ότι θα μπορούσαν να διατηρήσουν σχετικά σταθερό έλεγχο σε μια κατεχόμενη περιοχή εάν επικεντρώνονταν περισσότερο στο καρότο παρά στο μαστίγιο - ένα μάθημα που δεν πήραν τόσο υπόψη τους αλλού, ανά την κατεχόμενη Ευρώπη. Αυτό, φυσικά, δεν σήμαινε πολλά για τον εβραϊκό πληθυσμό της Αλβανίας και τους Εβραίους πρόσφυγες από άλλες περιοχές, οι οποίοι εξακολουθούσαν να διώκονται από τους Ναζί και την Αλβανική Μεραρχία SS, Σκαντέρμπεγκ (*Skanderbeg*). Ευτυχώς, ωστόσο, η συντριπτική πλειοψηφία των Αλβανών Εβραίων επέζησε, χάρη στην προστασία του ντόπιου αλβανικού πληθυσμού.

Οι κομμουνιστές παρτιζάνοι του Χότζα δεν δέχτηκαν τις διακηρύξεις και τις υποσχέσεις για ένα μεγαλύτερο αλβανικό κράτος, και συνέχισαν τον αντιφασιστικό αγώνα τους. Μαζί τους προστέθηκαν Ιταλοί αποστάτες οι οποίοι σχημάτισαν μια ταξιαρχία με το όνομα Αντόνιο Γκράμσι (Antonio Gramsci), τον Ιταλό κομμουνιστή ηγέτη που είχε αλβανική καταγωγή. Από την πλευρά τους, οι απελευθερωμένοι Γιουγκοσλάβοι αιχμάλωτοι ίδρυσαν το τάγμα Μπόρο Βουκμίροβιτς.

Μέχρι το τέλος του 1943, οι κομμουνιστές παρτιζάνοι αριθμούσαν πάνω από είκοσι χιλιάδες αγωνιστές. Επικεφαλής τους ήταν ο Μεχμέτ Σέχου (Mehmet Shehu), το δεξί χέρι του Χότζα, ο οποίος είχε σπουδάσει σε στρατιωτική ακαδημία και είχε πολεμήσει στην πλευρά των Ρεπουμπλικανών στον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο.

Σε αυτό το σημείο, οι Γερμανοί και το Εθνικό Μέτωπο ξεκίνησαν μια κοινή επίθεση κατά των κομμουνιστών. Το Εθνικό Μέτωπο διατηρούσε ακόμη δεσμούς με τους Αμερικανούς και τους Βρετανούς, αλλά συνεργαζόταν όλο και περισσότερο με τους Ναζί, τους οποίους θεωρούσαν μικρότερη απειλή από τον κομμουνισμό. Οι εθνικιστές κατήγγειλαν τους κομμουνιστές ως «μη Αλβανούς», ενώ οι τελευταίοι εξέδιδαν εντολές να αντιμετωπίζονται οι εθνικιστές με τον ίδιο τρόπο με τους Γερμανούς κατακτητές με τους οποίους συνεργάζονταν.

Ενώ Βρετανοί παρέμεναν αβέβαιοι για το ποιον να υποστηρίξουν στην περιοχή, οι Σοβιετικοί ήταν φαινομενικά αδιάφοροι, αλλά οι Γιουγκοσλάβοι κομμουνιστές είχαν μια ξεκάθαρη στρατηγική. Ακολουθώντας μια πορεία πανομοιότυπη με αυτή που ακολούθησε το Κομμουνιστικό Κόμμα Γιουγκοσλαβίας το 1942–43, οι κομμουνιστές οργάνωσαν ένα συνέδριο στην απελευθερωμένη πόλη της Πρεμετή (Përmet) στις 24 Μαΐου 1944. Ίδρυσε το Γενικό Συμβούλιο Εθνικής Απελευθέρωσης, που χρησιμεύσε ως το νέο αλβανικό κοινοβούλιο.Στο Δεύτερο Συνέδριο του Γενικού Εθνικού Απελευθερωτικού Συμβουλίου, που συνήλθε στην πόλη Μπεράτι (Berat) τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, το κοινοβούλιο σχημάτισε νέα κυβέρνηση. Ένα προσωρινό υπουργικό συμβούλιο που περιείχε επίσημα εκπροσώπους διάφορων κομμάτων ήταν στην πραγματικότητα υπό τον σταθερό έλεγχο του Χότζα και οι περισσότεροι υπουργοί ήταν κομμουνιστές.

Η Απελευθέρωση

Καθώς το Γενικό Συμβούλιο Εθνικής Απελευθέρωσης συνεδρίαζε στο Μπεράτι, οι Γερμανοί υποχωρούσαν εσπευσμένα από την Αλβανία. Τον Αύγουστο και τον Σεπτέμβριο, η Ρουμανία και η Βουλγαρία άλλαξαν πλευρά για να ενταχθούν στους Συμμάχους, προκαλώντας φόβους ότι τα γερμανικά στρατεύματα θα αποκοπούν στα Βαλκάνια.

Καθώς οι Γερμανοί υποχωρούσαν, οι τάξεις των κομμουνιστών διογκώθηκαν. Η αλβανική νεολαία ήταν συντριπτικά αριστερή και πάνω από έξι χιλιάδες γυναίκες προσχώρησαν στους παρτιζάνους, πολεμώντας για νομική ισότητα και δικαίωμα ψήφου με το όπλο στο χέρι. Μέχρι το φθινόπωρο του

1944, ο Σέχου και ο Χότζα είχαν υπό τις διαταγές τους εβδομήντα χιλιάδες άτομα.

Μετά από δεκαεννέα ημέρες μάχης, τα στρατεύματα του Σέχου απελευθέρωσαν τα Τίρανα στις 17 Νοεμβρίου 1944. Ενώ στην Γιουγκοσλαβία οι παρτιζάνοι πέτυχαν την απελευθέρωση σε συντονισμό με τον Κόκκινο Στρατό, οι Αλβανοί απελευθέρωσαν τη χώρα τους χωρίς σοβιετικά στρατεύματα, καθιστώντας την το μόνο μέρος στην Ευρώπη που απελευθερώθηκε από τον φασισμό χωρίς καμία συμμαχική βοήθεια. Ωστόσο, ο Χότζα αναμφίβολα εμπνεύστηκε και ήταν πιστός στις διδασκαλίες του Λένιν και του Στάλιν στη σύγχρονη, σταλινική ερμηνεία τους.

Η Αλβανία, ως μια από τις πιο υπανάπτυκτες χώρες της Ευρώπης, δεν είχε μια καλή αφετηρία για την απόπειρα οικοδόμησης του σοσιαλισμού. Ήταν σε μεγάλο βαθμό αγροτική χώρα, με υψηλά ποσοστά αναλφαβητισμού και λίγα εργοστάσια. Οι βιομηχανίες εξόρυξης και πετρελαίου της είχαν καταστραφεί κυρίως κατά τη διάρκεια του πολέμου, παράλληλα με τη γεωργική της ικανότητα.

Οι Σοβιετικοί παραπονέθηκαν ότι τα τρία τέταρτα των μελών του κόμματος είχαν μόνο στοιχειώδη εκπαίδευση. Σύμφωνα με τον Χότζα, το Κομμουνιστικό Κόμμα μετονομάστηκε σε Κόμμα Εργασίας της Αλβανίας μετά από πρόταση του Στάλιν, με το σκεπτικό ότι η συντριπτική πλειοψηφία των μελών του κόμματος ήταν αγρότες και όχι εργάτες.

Μια Αντιφατική Κληρονομιά

Ενώ η εσωτερική καταστολή και ο έλεγχος της δημόσιας σφαίρας είναι γνωστά χαρακτηριστικά του καθεστώτος που εγκατέστησε ο Χότζα, αξίζει επίσης να αναφέρουμε μερικές από τις λιγότερο συζητημένες επιτυχίες του. Ο αναλφαβητισμός ουσιαστικά είχε εξαλειφθεί, μέχρι το 1990, το 73 τις εκατό των παιδιών που τελείωναν το δημοτικό σχολείο συνέχιζαν σε κάποια μορφή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Βαλτώδεις περιοχές δίπλα στη θάλασσα μετατράπηκαν σε εύφορη γεωργική γη ενώ τα αλβανικά αποθέματα πετρελαίου, τα οποία η Ιταλία ήλεγχε από το 1926, κρατικοποιήθηκαν. Ήδη πριν από την ιταλική εισβολή, η Αλβανία θεωρούνταν με βεβαιότητα μια ιταλική αποικία. Η επανάσταση τερμάτισε αυτή τη σχέση δομικής εξάρτησης από το ξένο κεφάλαιο.

Το παλιό αυτό μοτίβο επέστρεψε μετά την πλήρη αποκατάσταση του καπιταλισμού τη δεκαετία του 1990. Οι Αλβανοί πολιτικοί προσελκύουν τώρα ξένα κεφάλαια με το να καυχιούνται ότι η χώρα «δεν έχει συνδικάτα». Η χώρα περιορίζεται για άλλη μια φορά σε υφιστάμενο καθεστώς στον διεθνή καταμερισμό εργασίας το οποίο χαρακτηρίζεται από απεριόριστη εκμετάλλευση των εργαζομένων.

Η χειραφέτηση των γυναικών ήταν ένα άλλο μεγάλο επίτευγμα της Αλβανίας του Χότζα, σε μια χώρα όπου το εθιμικό δίκαιο θεωρούσε συχνά ότι οι γυναίκες δεν ήταν κάτι περισσότερο από προσωπική περιουσία ενός άνδρα. Η νομική ισότητα, ωστόσο, περιοριζόταν από τις συντηρητικές πολιτικές που αντέγραψε η Αλβανία από τη Σοβιετική Ένωση του Στάλιν, όπως η ποινικοποίηση των αμβλώσεων και η προώθηση των ναταλιστικών πολιτικών. Η ζωή της Λιρί Γκέγκα (Liri Gega) απεικονίζει και τις δύο πλευρές αυτής της αντιφατικής κληρονομιάς, ήταν η πρώτη κομμουνίστρια γυναίκα στο πολιτικό γραφείο το 1943, αλλά ο Χότζα αργότερα το 1956 την εκτέλεσε με ψευδείς κατηγορίες για προδοσία και «τιτοϊσμό».

Η Αλβανία του Χότζα, μέχρι το τέλος της ζωής του, ήταν από τις φτωχότερες χώρες της Ευρώπης, αλλά ήταν και από τις φτωχότερες πριν από εκείνον. Η ουσία του «σοσιαλισμού» του Χότζα, βασισμένος στο μέντορά του Στάλιν, ήταν η ίδρυση ενός εκσυγχρονιστικού κράτους που υποτίθεται ότι θα καταργούσε το προλεταριάτο ως τάξη όχι μέσω της κατάργησης της μισθωτής εργασίας αλλά μέσω της ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας, προσφέροντας στους εργαζόμενους δυνατότητα σταδιοδρομίας γραφείου και υπηρεσιών.

Αυτό απαιτούσε μια αναθεώρηση του κάποτε καθολικά συμφωνημένου μαρξιστικού ορισμού του σοσιαλισμού ως την κοινωνία χωρίς χρήματα, σε έναν απλό τύπο που εξισώνει το σοσιαλισμό με την κρατική ιδιοκτησία της βιομηχανίας και της γεωργίας. Τη στιγμή που όσοι επωφελήθηκαν από τη σταλινική σχεδιασμένη οικονομία βρήκαν αυτό το σύστημα ένα περιττό εμπόδιο στο μονοπάτι της συσσώρευσης πλούτου, προχώρησαν στην ολική κατάργηση του. Ωστόσο, θα πρέπει να δούμε το σύνολο της ιστορικής εμπειρίας του σοσιαλισμού της Αλβανίας, με τα πολλά επιτεύγματα και τα ελαττώματα της.

Μετάφραση: Πάτι Βαρδάμη.

Το αρχικό άρθρο θα το βρείτε εδώ